

Subject Area
Sociology

Year: 2022
Vol: 8
Issue: 96
PP: 949-955

Arrival
28 January 2022
Published
24 March 2022

Article ID Number
3909

Article Serial Number
10

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.26449/ssj.3909>

How to Cite This Article

Demir, S. & Bülbul, R. (2022). "Bedenin Felsefi Arka Planı: Deleuze Düşüncesinde Beden ve Kapitalizm Sorunsalı"

International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:96; pp:949-955

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1. GİRİŞ

İnsan yeryüzünde var olduğu andan itibaren sahip olduğu merak içgüdüsüyle sürekli kendini anlama, kavrama, analiz etme çabası içerisinde olmuştur. İnsanın bu bilme merakı kendi doğasını, doğum ve ölüm gibi doğal süreçleri sorgulamaya başlamıştır. İnsanı, evreni doğayı sorgulama, tanıma çabaları ile birlikte beden ruh ayrımı gibi düalist bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Beden ve ruh ayrımı konusunu ele alıp fikir üretenler filozoflar olmuştur. Felsefi düşünce tarihi boyunca ruh merkeze alınmış beden ise sürekli ötekileştirilmiştir. Bu felsefi anlayışın kökenini Antik Yunan dönemi filozoflarına kadar götürmek mümkündür. Platon, düşünce ve ruhu temel merkeze alıp bedeni ötekileştirerek beden varlığını arka plana iter. Platon'a göre ruh idealar âleminde gelerek belirli bir mekânda sabit kalmak için bedenleri mesken tutar (Erkızan, 2003: 577). İdealar âleminde ruh asil ve merkezidir, hiçbir ihtiyacı doğasında barındırmaz. Beden birer pekiştirme ve geçici nesnelere bütünü olarak görülür. Aristo, Platon'un ruh- beden hakkındaki felsefi görüşüne karşı çıkar. Aristo'nun ruh ve beden düşüncesinde ise ruh sadece bedensel ürünlerden ibaret olup yaşayan bir varlığın tözünü oluşturmuştur. Bu düşünceyle ruh tamamen madde dışı olan bir töz değil, beden birer aktivitesi olarak görülmüştür. Ruh bir mücevherattır birer cisim ya da meta değildir beden her şeyidir. Antik Yunan dönemindeki beden ve ruh ikilemi Ortaçağ felsefi düşünce geleneğinde de devam etmiştir (Akçay, 2004).

Ortaçağ felsefi düşüncesinde beden arka plana itilerek, bedeni ruhun iğrenç elbisesi olarak tanımlanmıştır. Beden fiziki dünyada yok olur ama ruh ise; sonsuzluğa dek varlığını korur düşüncesi egemendi (Goff, 1999: 282-283). Beden, sadece bu dönemlerde ötekileştirilmemiş kartezyen felsefi geleneğinde' de ötekileştirilmiştir.

Bedenin Felsefi Arka Planı: Deleuze Düşüncesinde Beden Ve Kapitalizm Sorunsalı

The Philosophical Background of the Body: The Problem of the Body and Capitalism in Deleuze's Thought

Sercan DEMİR¹ Ramazan BÜLBÜL²

¹ Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Diyarbakır/Türkiye
² Diyarbakır Cankatran ilköğretim okulu müdür yardımcısı, Diyarbakır/Türkiye

ÖZET

Sosyal bilimler alanında beden olgusu uzun yıllar boyunca ihmal edilen konuların başında gelmektedir. Felsefi düşünce tarihi boyunca ruh merkeze alınmış beden ise ruhun aksine ötekileştirilmiştir. Beden, ruhun bir meskeni, geçici nesnelere yumağı olarak görülmekteydi. Ruh ise sonsuzluğun birer temsiliyeti olarak görülmüştür. Beden ve ruh ayrımı geleneği, Antik Yunan döneminde ve kartezyen felsefe geleneğine kadar devam etmiştir. Bu çalışmamızda beden-kapitalizm sorunsalını Deleuze'in beden sosyolojisi alanına kazandırmış olduğu; arzu, affect, şizoanaliz, assamblage gibi felsefi kavramlar eşliğinde tartışılacaktır. Deleuze'ün birey ve toplumsal yapı arasında kurulan bedensel bağlantıları, yapı ve aktör hakkında gerçekçi veri dokümanlarının elde edilmesinde yeni bir felsefi bakış sunmaktadır. Deleuze, bedeni köken olarak düalist karmaşadan kurtararak dünyadaki diğer güç aktörlerle ve diğer bedenlerle ilişki kurabilen sürekli oluş içerisinde değişebilen, yenilenebilen aktif bir süreç olarak görür. Deleuze hem epistemolojik hem de sosyal teori açısından yeni kavramlaştırma önerilerinde bulunurken; aynı zamanda beden sosyolojisinin sınırlarını oldukça genişletmektedir. Bu çalışma farklı bir perspektifte ele alınıp değerlendirilmesi beden sosyolojisi literatürüne katkı sağlaması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden, Şizoanaliz, Arzu, Organsız Beden, Assamblage, Affect

ABSTRACT

In the field of social sciences, the phenomenon of body is one of the topics that have been neglected for a long time. Throughout the history of philosophical thought, the soul has been centered, and the body has been deceived. The body was seen as a dwelling place for the soul, a ball of temporary objects. His soul, on the other hand, was seen as a representation of eternity. The tradition of separation of body and soul will continue until the ancient Greek era and Cartesian philosophy. In this study, it is stated that Deleuze brought the problem of body-capitalism to the field of body sociology; Deleuze's bodily connections between the individual and the social structure offer a new philosophical perspective in obtaining realistic data documents about the structure and the actor. Deleuze sees the body as an active process that can change and renew in perpetual existence, freeing itself from dualistic chaos and establishing a relationship with other power actors and other bodies in the world. While Deleuze made new conceptualization suggestions in terms of both epistemological and social theory; It also broadens the boundaries of body sociology considerably. It is predicted that our study will be evaluated from a different perspective and will make a significant contribution to the body sociology literature.

Key Words: Body, Schizoanalysis, Desire, Body Without Organ, Assamblage, Affect

On yedi yüzyılda popülerlik kazanan kartezyen felsefi geleneğinin kurucusu olan Descartes ile beden-ruh ayrımı konusu belirgin bir hale gelmiştir. Descartes, akıl- beden dikotomisinde akli ön plana koyarak; akıl tanrı ile özdeşleştirirken beden ise geçici nesnel bütünlüğüne sahip olan bir varlık olarak görmüştür. Descartes'in düalist yaklaşımını en iyi bir şekilde ifade eden "Düşünürseniz var olabilirsiniz" sözü ile akli bedenden ve ruhtan daha üstün tutmuştur (Gökalp, 2004: 6-7). Descartes, ruh beden ikilemini asla birleştirme amacı taşımaz, iki farklı şeyin birbirini etkilemesi ve çalışması olarak görür. Ruh, bedene yön verirken beden ise arzu, haz, gibi duyguları üreterek ruha etki eden bir nesne olarak görülür. Bu düalist mirasla; biyoloji, tarihsel, felsefe perspektifi, ideolojik söylemleri ve yaklaşımları harmanlanınca bedenin, sosyal yapı ve aktörler arasında etkileşim ve değişimleri ihmal edilmiştir.

Bu çalışmamızda beden-kapitalizm sorunsalını, Deleuze'in beden sosyolojisi alanına kazandırmış olduğu felsefi kavramlar eşliğinde tartışılacaktır. Beden sosyolojisi alanında organsız beden, arzu, affect, şizoanaliz, assamblage vb. kavram repertuarıyla artık toplumsallık, yeni düşünme biçimleriyle kurulmaktadır. Deleuze'ün birey ve toplumsal yapı arasında kurulan bedensel bağlantıları, yapı ve aktör hakkında gerçekçi veri dokümanlarının elde edilmesinde yeni bir felsefi bakış sunmaktadır. Deleuze bedeni, köken olarak düalist karmaşadan kurtararak dünyadaki diğer güç aktörlerle ve diğer bedenlerle ilişki kurabilen sürekli oluş içerisinde değişebilen, yenilenebilen aktif bir süreç olarak görür. Deleuze hem epistemolojik hem de sosyal teori açısından yeni kavramlaştırma önerilerinde bulunurken aynı zamanda beden sosyolojisinin sınırlarını oldukça genişletmiş gözükmektedir. Bu geniş ilgi, sosyokültürel ve tarihi varyasyonları ile birlikte beden etrafındaki ontolojik ve epistemolojik sorulara henüz metodolojik açıdan yeterli bir cevap sağlamasa da bu çalışmamızın farklı bir perspektifte ele alınıp değerlendirmesi beden sosyolojisi literatürüne önemli katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1.1. Toparlanma Merkezi Olarak Assamblage

Bedenin algı, arzu, yeterlilik ve kapasitelerini oluşturan etki assamblagedir (toparlama). Burada bedenin, toplumsal kodları ve kapitalizmin alt ve üst kodlanmaları gibi farklı etkilerle, güçlerle ilişkiler kurabilen bir toparlanma merkezi olduğunu anlayabiliriz. Toplumsal ve sosyolojik beden aktif duyularla (sensitive) yakından bağlantılıdır. Assamblage, bedenin salt biyolojik bir varlık olduğunu kabul etmez sistemlerin nasıl meydana geldiği sürecini organların akışsal uzamlarını ve bağlantısal ilişkilerin nasıl olması gerektiğini ifade eder. Artık bir toparlanma merkezi olan assamblageden bahsedebiliriz. Beden, sadece salt biyolojik bir sistemden ibaret olmadığı birçok affect, ve deneyim alanından oluşmaktadır. Öznenin bir varoluş toparlanma merkezi özneliğin ipuçlarını da vermektedir. Duyular ve ilişkisel bağlantılar bedenin fantastik arzu yaratıcısı ve duygusal birlikteliğinin oluşumunu sağlar (Kara, 2018: 8- 9). Assamblage toparlanma merkezinin iki boyutsal türü vardır. Yatay boyutlar makine bedenleri, tutkuları, arzuları ve eylemleri ifade ederken bedenlerin aynı zamanda tinsel transformasyonları da kapsamaktadır. Dikey boyutta ise; yersiz yurtsuzlaşma ve yeniden yer yurt edinme söz konusudur. Bu kavramsal repertuarlarla Deleuze bizlere farklı zaman aralığında sürekli işleyen nesnelere, bedenlerin, özlerin, sözlerin gibi birçok karmaşık bir seçim alanını sunmaktadır (Livesey, 2010: 18-19). Farklı güçlerin ve oluşların bir araya gelmesinden, bireysel davranış kalıplarından mekânsal organizasyonlarına ve bütün kurumların inşasında ekolojinin işleyişine kadar bir dizi yapıya uygulanabilir. Kusurluğu bünyesinde barındırmayan, üretken ve yaratıcı olan assamblage, etkin olan bütün fonksiyonların olduğu her yerde açıktır. Assamblage'deki yaratıcı davranış ve bağlantıları, mekânların, kurumların ortaya çıkmasını sağlamanın yanı sıra, beklenmedik bir şekilde yeni gerçekliklere kapı aralamaktadır.

1.2. Kapitalizmin Tuzağından Kaçış: Şizoanaliz

Deleuze ve Guattari'nin birlikte yazmış olduğu "Anti Oedipus: Kapitalizm ve Şizofreni" adlı eserinde şizofreni kavramını ortaya atmışlardır. Şizofreni kavramı psikiyatrik bir hastalık ya da olumsuz terimleriyle düşünmek yerine, arzuların pozitiflik üretim süreci olarak düşünmemiz gerekir. Deleuze, şizofreni kavramını psikopatik bir klinik hastalığı değil de, şizofreniyi bir süreç ve üretkenlik kaynağı olarak ele almaktadır (Demirtaş, 2016: 311-312). Şizo kod çözücüleri yersiz yurtsuzlaşma sürecinin temelini oluşturmaktadır. Şizofrenler, arzu ve sosyal üretim makinelerinin kodlamaların dışında kalır. Şizofren, ise bütün toplumsal kodları karıştıran bulanıklaştıran ve kodları çözülmüş arzu akışlarını sağlayan toplumsal kontrol ve organizasyonları dehşete düşüren bir özne tipolojisidir.

Şizoanaliz, aktif bir düşünme yapısı üzerinde şekillenen oedipus'un arzu akışlarını kısaç altına alan Freudçu bilinçdışının bütün kodlarını paramparça eden olumlu aktif güç, bedenin arzusu ve oluş düşüncesine dayanan bilinçdışımızın üretici birer arzu makinesi olarak düşünebiliriz. Şizoanalizin oedipus karmaşasındaki etkisel alanını ne olduğunu söylersek şizoanaliz makine daima yeni bağlantılar kurarak oedipal temelde yatan olumsuz arzuyu yersiz yurtsuzlaştırma zeminine kaydırır. Şizofreni aile üçgeniyle şekillenen anne, baba, çocuk parçası ve nesnelere başlar. Psikanaliz bilimi ruhsal psikopatik hastalıklarımızın en temel kökenin anne ve baba problemine

dayandırır. Her zaman olarak da ben, baba ve beden arasındaki işleyen birer problem olarak görür. İşte Deleuze'in şizoanalizi ailenin aşkınsal problem eleştirisi üzerinde yoğunlaşır (Holland, 2006: 168). Şizoanaliz değer üretimi değildir, bağlantılar, ilişkiler, oluşlar ve çokluklar üretimidir. Şizozanaliz, yeni ilişkilerde sürekli kendi bağlantılarını çoğaltarak yaşam içkinliğine, erekseliğine ve üretimine dayandırır. Şizoanaliz hiç bir zaman geçmiş ve gelecekle ilgili bir plan sunmaz, o Deleuze göre bir virtüeliktir (Kılıç, 2013: 112).

Şizoanaliz özneler arasındaki bağlantılarının temelini yersiz yurtsuzlaştırır, mevcut olan problemleri basite indirgemez olaylara birçok modelde bakış açısı sağlar. Şizoanaliz daima pozitif arzusal üretim olarak kendisini gerçekleştirir. Deleuze'a göre şizofren birer eksiksiz yürüyüştür, psikanalizin sandalyesine yatan birer hasta gibidir. Şizofrenler bireyin doğaya karşı ait bir gerçeklik olmadığını ifade eder (Deleuze & Guattari, 1990: 268). Freudçu psikanaliz anlayışına göre oedipal arzu başkasının altında şekillenir. Çocukluk döneminde aşılardan bu bilinçdışı imgelem ve kodlardan kurtuluşunun hiçbir zaman yıkılmasının mümkün olmadığını vurgular. Bu anlayışa karşın şizoanaliz, arzunun bu türden baskı altına alarak majör ve despotik bir şekilde tanımlanırken bu tutum ve kodlamalara karşılık şizoanaliz, arzuyu aşkın minör ve kodlanmaya gerek duyulmadan özgür akışının olanaklılığını savunur (Colebrook, 2002: 61).

Şizoanaliz bilinçdışı nesne ve öznelerle yapılandırılmaz, oluş ve bağlantılarla yapar. Şizoanalitik bilinçdışını oluşturan ve onu pratik bir hale dönüştüren göçebelerdir. Göçebeler belirli bir kimliğe, statüye, tarihe ve aşkın bir göstergeye ihtiyaç duymazlar. Şizofrenler, toplumsal bedenlerin doğasına aykırı olan akışları ortaya çıkardığında onları yer yurt edindiren kodları parçalar. Psikanaliz biliminin en temel görevi; arzu kodlamalarından kaçan ve parçalayan oedipal dışına çıkan şizofrenleri tekrardan kodlayarak oedipal arzu temsiliyetin içine çekmeye çalışır. Şizofrenlerdeki bu gerçeklik, oedipal gerçeklik alanından kopmayla başlar. Şizofrenler kapitalizm ve arzu tarafından saklanan gerçekliğin izini ararlar (Deleuze & Guattari, 1993:124). Şizoanaliz ve kapitalizm ile ilişkisine gelirsek: Deleuze şizofreniyi kapitalizmin negatif bir durumu olarak izah eder. Kapitalizm özneleri yaşam biçimine göre şizofren yapmaz daha çok ekonomik süreç içerisinde şizofrenleştirir.

Kapitalizm, arzu akışı üzerinde şekillenir. Kapitalizm yersiz yurtsuzlaşma hareketinden bağımsız olarak düşünülmeye pek ihtimal değildir. Bu hareket soyut ve yapay olarak yeniden yer yurt edinmeye başlar. Deleuze kapitalizmin ortaya çıkışı ilkel ve despotik makinelerin enkazları üzerinde kurulup başka formlar ve imgeleri kendi hizmetine uyarlayarak yapar. Bu çöküş kapitalizmin doğuşuna büyük bir zemin hazırlayacaktır. Kapitalizm, toplumsal kodları ilk önce yersiz yurtsuzlaştırarak sonra da yerli yurtlulaştırır. Bu özellik, kapitalizmin aksiyomatliğini ve dinamiğini oluşturur. Kapitalizm yerleşik bütün toplumsal kodları bertaraf ederek diğer taraftan da oedipal arzuya sil baştan yerli yurtlulaştırır. Olumlu ve birleştirici olan şizo analitik makine oedipal arzuyu bozarak kendi arzu üretimini gerçekleştirir. Kapitalizm ve şizofreni arasındaki ilişkisel bağlamı kapitalizmin bütün toplumların sınırı olmasından kaynaklanır (Deleuze, 1993). Diğer bütün toplumların alt ve üst kodları kapitalizm ile kod çözümüne uğratılmıştır. İşte burada kapitalizm büyük kopuşlara maruz kalmaktadır. Kapitalizm kodları aksiyomlaştırır, bunları yersiz yurtsuzlaştırarak arzu ve enerji akışlarını dondurarak devam ettirmeye çalışır. Şizofreni bu bağlamda özgür durumda olan akışları organsız bedenler aracılığıyla yolculuğa çıkar mı? Şizofreni kesin sınır hatlarıdır ve kapitalizmin sınırlarına sıkıca tutunurlar. Bir taraftan da kod çözümü yapar diğer taraftan da aksiyomatikleştirir. Kapitalist rejimlerin boş alanlarını şizofrenler doldurur. Şizofrenin müdahaleleri etkisiz bir duruma getirerek yeni sınırlar çizerek kodsuzlaşmış akımları içerisinde kod çözümü ile aksiyomatikleştirir (Işık, 1996). Deleuze ve Guattari kapitalizmi ve şizofreniyi en iyi ifade eden kavramın "oluş" olduğunu söyler. Ancak bu farklı tarzlarda gerçekleşir. Şizofreni ve kapitalizmin kesinlikle aynı şey olmadığını altını kesin sınırlarla çizmiştir. Deleuze'in kapitalizm çözümlemesinde bir kod olan socius üzerinde örgütlenen bir akış olduğunu belirtir (Deleuze & Guattari, 2004: 253). Kapitalizmin kodları ise hareketsiz nesnesi ölçülemeyen kodlar arasında doğrudan olmayan ilişkiler kurar. Kod çözümü bir kodu çözmek ve anlamakla beraber herhangi diğer bir koda katmansal bir işlev tahsis etmektedir.

Kapitalizm her toplumda ve özellikle batılı toplumların yaşayışlarına ve sanatına hayat veren ve yol gösteren şizo akışlarını gösterir. Batılı toplumların psikiyatrik hastalığı olan şizofren ile ilişkilerin, çevre, sağlık, yaşam, ideoloji gibi sorunlarını öte bir noktaya taşımıştır. Batılı toplumlar Ford arabalarının ürettiği seri tarzda şizolar üretir. Ancak aradaki en bariz fark şizolar satın alınmaz, devredilemez özelliğidir (Deleuze & Guattari, 2004: 266-269). Kapitalist Çağ, psikiyatrik birçok hastalıklarının ortaya çıktığı bir çağdır. Kapitalizm ile birlikte kişiliğin bir bölümü sadece hastalığa yakalanmamıştır nevrozlar histerik duyu bozuklukları ve psikozlar söz konusudur. Kapitalizm sistemi gerçek ve gerçek olmayan imge ve gösterenlerle harmanlaştırılıp gerçeklik olgusunu yok eder ve bulanıklaştırır. Sistemin içerisinde acılarıyla kıvranan özneler gerçekliği ayırt edemeyecek kadar sersemleşerek şizofrenik bir durum haline gelir (Deleuze & Guattari, 1990: 110). Kapitalizm ve şizofreni arasında doğrudan bir bağ kurmak mümkün bir hale gelir. Şizofreniyi analiz eden psikanaliz bilimi de insanlığın başına hem mikro hem de makro sorunlar açan kapitalizmi bunalım çağı olarak nitelendirilir. İkisinin varlığı kriz ve bunalımlara bağlıdır.

Kapitalizm mekânları ve öznelere tek tipleştirir ve öznelere şizoid bir duruma getirmiştir (Guattari, 2013:145). Bedenler kapitalist kültürde vazgeçilmez bir dayanak düzeneği haline gelmiştir. Bedenlerimiz daima tüketen haz alan, dünyadaki gerçekliği fark edemediği için şizofreni kıvamını almıştır. Günümüz kapitalist söyleminde bedene; moda, güzellik, makyaj, sermaye gibi birçok anlam yüklemeleri yapılmaktadır. Çünkü günümüz kapitalist dünyada her şey birbiriyle harmanlaşmakta, gerçekler artık insanlara imajlar ve göstergelerle sunulmaya başlamıştır. Deleuze kapitalizmin bu büyüleyici göstergelerinden ve imajlarından kurtulmanın yeğane imkanın bedenlerimizin organsız beden(ler) haline dönüşmesiyle mümkün olabileceğinin ifade eder (Kara,2015).

1.3. Kod Çözücü Olarak Organsız Beden

Organsız beden kavramını felsefe camiasına kazandıran sosyal bilimci Antonin Artaud olmuştur. Deleuze ve Guattari organsız beden kavramını ele alıp içerik olarak zenginleştirip farklı felsefi düşüncelere kaynaklık etmek amacıyla “organsız beden” kavramını yeniden canlandırmıştır. Deleuze’in organsız beden kavramını ortaya atmasının temel gerekçesi Freudyen ve Lacan’cı psikanalizcilerin eksikliklerini gidermek için kullanmıştır (Kılıç, 2013). Deleuze ve Guattari’nin organsız beden kavramı; herhangi bir toplumsal kodlanmayı ve örgütlenmeyi barındırmayan, kapitalizmin dinamiklerini hiyerarşik alt ve üst kodlanmaya karşı çıkan, organizmaya eklenmemiş, parçalanmış yersiz yurtsuzlaşan ve kendini yeniden inşa etmeye muktedir bir bedendir.

Organsız beden, organları yerlerinden edilmiş beden temsiliyeti olmayıp organların oluşturmuş olduğu kusursuz işleyişe karşıdır. Organsız beden ölü bir beden olmayıp, daha çok canlı bir beden olarak algılamamız gerekir. Bir beden asla özne- töz veya organlarıyla tanımlanamaz (Deleuze & Guattari,2004:170). Organsız bedenler, arzulama makinelerin en önemli aygıtlarından biridir. Deleuze, bedenlerin bütün yaşamsal fonksiyonlarını yerine getirebilen yeterince organlara sahip olduğu düşüncesinden hareketle, organların değişimi ve onları yerinden söküp bertaraf etmeyi istemektedir (Kara, 2015). Bunun için organsız bedenler üst kodlanmış olarak insanların bedenlerini ve organlarını yersiz yurtsuzlaşma seviyesine taşımaktadır. Yersiz yurtsuzlaşan organsız bedenler; içkinlik, kaotatik yoğunlukla sürekli bağlantılı halde olup aşkınlığın ötesinde yer alır (Deleuze & Guattari 2004: 166-169). İşte bu yüzden organsız bedenlerin dağılımında mekânsal olarak herhangi bir özelliği yoktur. Organsız bedenler hiçbir zaman organların sistematiğine karşı değildir, daha genel olarak bedenlerin hiyerarşik düzenlemelerine ve kodlanmalarına karşıdır.

Organsız bedenlerin temel gayesi insanların bedensel doğalarını sil baştan değiştirmek de diğer bedenler arasında arzusal akışları sağlamaktır (Kılıç, 2013: 85). Aksine şizoid bedenlerin yersiz yurtsuzlaşmış organlarıdır. Paranoid bedenler ise daima dışsal kuvvetlerin etkisindedir ve bedenler sürekli kodlanılmaya çalışılır. Şizoid bedende organsal dış kuvvetlerin etkisinde değil, içsel kuvvetlerin altındadır. Organsız bedenler, dışsal kuvvetler arasında göndermede bulunmaz; aksine üretim sürecindeki arzunun içkinlik alanını oluşturur.

Organsız bedenlerin bulunduğu her yerde arzu iş başındadır. Sosyal makineler bünyesinde birçok inşa edilmiş kodlar bulundurulur. Sosyal makineler organsız bedenlerin bir yansıması değildir. Organsız beden daha çok sosyal makinelerin sınırını teşkil eder (Kılıç, 2013). Organsız beden, arzu ve kapitalizm arasındaki ilişkiyi bağ modern kapitalist düzeninde sıkı bir ilişki söz konusudur. Modern tıkanmışlık ve özdeşlik biçimlerinin arzuyu kıskaç altına alması kapitalizm sayesinde mümkün olmuştur. Gelenekselliğin kutsallığını bozan kapitalizm, arzuyu zamanla yersiz yurtsuzlaşmış hale getirmiştir.

1.4. Arzu-Beden İlişkisi

Klasik psikanalizin arzu hakkındaki görüşü daima özne açısından olumsuzluk ve yoksunluk olarak tanımlanmıştır. Hiçbir zaman sahip olamadığımız şeyleri arzuladığımızda, arzuyu nesne ve özne arasındaki basit bir isteğe indirgemiş oluruz. Platon’dan Freud’a kadar bu tarihsel- felsefi ve psikanaliz sürecine kadar arzu, yaşamın ötekisi olarak kodlanıp sahip olamadıklarımıza ilişkin bir eksiklik olarak yorumlanıp, yalnızca cinsellik, imaj, fantezi olarak yorumlanmıştır. Deleuze, arzu ile ilgili olarak felsefi gelenek düşüncelerine karşı topyekûn bir şekilde meydan okur. Deleuze’e göre arzu, öznenin hiçbir zaman isteği ve fantezisi olmayıp arzuyu doğrudan yaşamın içerisinde üretildiği akışların pozitif ve üretici doğasının temel merkezi olarak düşünür (Colebrook, 2002). Arzu yoksun olduklarımızın fantezisi ve imajlarımızın basit bir figüründen ziyade bütün bedensel karşılaşmaların etkin pozitif bir alanını oluşturur. Bedensel karşılaşmaların en etkin güç alanı, arzuları üretmesidir. Beden, arzunun pozitif ve olumlu etkin merkezidir.

Deleuze’in arzu felsefesi ontolojik bir özellik taşıırken aynı zamanda da gündelik pratik yaşamı çepeçevre kuşatan, sosyal, politik tutumları da sergilemektedir. Gelenek, din, toplumsal yapı, dogmatizm ve sağduyu gibi kavramlarla örtülü olan toplumsal yapıların yerinden edilmesi gerektiğini öne sürerek varoluş sentezlerinin sayesinde gerçeklik ile aramızdaki bütün sınırların kalkacağını düşünür (Kara, 2018: 19-21). Deleuze’in varlığa dair olumlu ve yaratıcı çaba üzerinde yürüttüğü bu olumsal etikete, yaşamın bizzat arzu ontolojisine dönüşmesi beklenir. Arzu ve yaşam

arasındaki ayrılmaz ilişki zinciri bütün toplumsallık alanına yayılarak yeni bedensel imajlarla üretilir. Beden, arzu için vazgeçilmez bir dayanak zemini oluşturmakla kalmayıp, arzu bedenleri yönlendirmektedir.

Eğer arzuyu herhangi bir nesnenin ve şeylerin temsili olmaktan söküp attığımızda, bedenlerin insanlığa dair eylemlerinde ortaya çıkarmış oluruz. Arzu'nun meskenleri olan bedenlerimiz elimizde kalan en büyük mirastır. Bedenin içerisinde kıvranan arzunun ilk faaliyeti olarak, kurumsallaşmış bütün toplumsal kodlamaları yerle bir etmek olacaktır. Oluşların ve akışların önündeki bütün kapitalist alt ve üst kodlanmalarını bertaraf ederek kapitalist kodlanmaların içerisinde boğulmuş olan özneyi ortadan kaldıracaktır. Özne yapay gerçeklikler üretir fakat arzu ise; saf ve gerçek öznelere üretir. Arzu'nun herhangi bir nesneyle bağlantısı mümkün değildir. Arzu'nun eksikliği ve yoksunluğu arzuyu üreten tek yegâne şeydir. Arzu'nun gidebileceği istikameti dümdüz herhangi bir engele takılmayacak, gidecek yer ise hareketin tam noktası saf bir biçimdeki virtüel bir hareketlenmedir (Kılıç, 2013). Arzu doğasında hiçbir eksikliği ve imkânsızlığı içermeyen bir içkinliği vardır. Lacan'ın arzuyu yoksunluk çerçevesi içerisinde görürken; Deleuze'in toplumsallığın temsiliyetçilik karşıtı olan arzu, anlayışının kendisini bastırmada sahnesini yürüten ilksel akışı olmasıdır. Bundan dolayı Deleuze arzunun özgürleştirilmesi, arzuyu temsiliyet içerisinde hapseden bütünlük çerçevesinde kurtulmasını tavsiye eder. Bu arzusal düşünüş Lacan'cı arzu teorisiyle bütünüyle anlamsız olduğu görülür. Arzu, sadece eksiklik ve yoksunluklardan ibaret olmayıp, birçok bağlantı ve oluşlardan oluşarak kendi geçiş imkânlarını oluşturur. Bu çoklu ve oluşlar sayesinde arzunun pozitif bir düzlemde çeşitli katmanlara dönüştürülmesine imkân sağlar. Deleuze'in pozitif arzu akışı organsız bir beden iken; Lacan'ın arzusu ve dürtüsü bedensiz bir organı oluşturur (Kızılay, 2008). Arzunun asıl olarak karşı çıktığı şey, organlar değil organizmadır. Bütün sistemleri ve işlevleri yerine getiren ve hiyerarşik organların bütününe ek olarak yeni saf bir beden eklenmesidir. Kapitalizm arzuların önündeki en büyük engel olup daima arzunun üretkenliğine karşı birtakım kodlanmalar ve kurumlar aracılığıyla sekteye uğratar.

Modern kapitalist dünyamızda bedenlerimiz her daim yeni organizmalar tarafından kodlanılmaktadır. Dünya her defasında arzularımızın pozitif düzeyini negatif bir boyuta taşıyarak arzuyu bastırıp tuzağa çekmek ister. Fakat bütün toplumsal kodlar ve yapay imajlarla donatılmış ahlaki sistemleri acımasızca çöktecek özelliği doğasında barındıran arzu, toplumsallığın bütün sınırlarını aşarak devrimci bir kimlik sergiler. Arzu ve toplumsal ilişkiler daima savaş halindedir. Arzulama makineleri doğru bir şekilde kodlanmaya hazır toplumsallığı kurmayı inşa edip moleküler bir düzenin üretilmesini imkânlı bir hale getirir. Arzu hiçbir zaman sosyallığe karşı değildir (Goodchild, 2005). Arzu ve socius arasında imkânlı bir ilişkiden bahsedilebilir artık. Socius arzuyu kayıt altına alıp düzenlemek ister. Toplumsal, siyasal, ekonomik bu gibi moleküler, makineler ile arzulama makineleri arasında radikal bir mücadele verir. Arzuyu özgürleşme nesnellik, pozitiflik, yapay gerçeklik yıkımı ya da var olan düzeni tepe taklak etme girişimi olarakta düşünebiliriz. Arzu, sosyolojik öznelere olarak bizler imgelemi ve hayal gücünü özgür bırakıp düşünceler ile sosyal deneyler yapma hevesindedir. Kalıplaşmış değerler ve geleneklerin sıklaştırılmış ahlak kasnaklarından bir yapı bozumu hareketlenmesi olan arzu; başka değişik stratejik şekillere bürünerek umulmadık değişikliklere girme cesareti oluşturur. Arzu, bir taraftan sahteleşmiş gerçekliğin maskesini indirirken, diğer taraftan ise toplumsallık alanını maddeyi aşan bir duyum abidesi halinde inşa edeceği malzeme olarak ele alır.

Arzu akışları böylelikle göçebelerin zeminini oluşturacaktır. Yaratımı ve pozitif çokluk ontolojisini hedefleyen arzu, toplumun ürettiği kendine has gerçeklikleri süzgeçten geçirerek düzenlemenin kendi aktörü olmak ister. Arzu'nun bu çabasına karşılık birçok toplumsal aktörler devreye girer. Hâlbuki akışların önüne setler kurup, bastırılmaya çalışan arzu, gelenekselliğin bütün kodlarını koruyup toplumsal alanın sabit bileşenini oluşturur (Goodchild, 1997: 43) Her beden toplumsal olarak bir toparlanma merkezidir. Çünkü beden kendi yaşadığı toplumsallığın içerisinde bütün kodları kendi bünyesinde taşır ve yansıtır (Kara, 2018: 7). Bu düşünsel perspektifte bedenin sadece et olmasının dışına çıkarak birçok affect tecrübeleriyle bir araya getirir. Öznenin bu denli varoluşsal olarak toparlanma merkezi olarak, aynı zamanda da öznelliğin hakkında ipuçlarını da vermektedir. Bedenleri, etkin fantasmalar üzerinde okuyan Deleuze, bedenleri birer "arzu makineleri" olarak görüp "göçebeler" "şizofrenler" ve köksapların izini arar. Şizofrenler baskılayıcı kodlayıcı bütün toplumsal gerçeklikten kurtularak saf ve eklemsiz arzu hallerine çekilirler. Şizofrenler arzu depolarını taşıyarak kapitalizmin çizmiş olduğu sınırlara sıkı sıkıya tutunarak, onun gelişmiş arzu ürünü ve proleteriyasını yerle bir edecek işleve dönüşür. Göçebeler ise; küçük toplumsal gruplar kümelerinde açık mekânlarda özgürce dolaşırlar (Demirtaş, 2016). Arzu-beden ile ilgili kullandığımız bu kavramlar, toplumsal makineler içerisindeki, oluşların haritasını ortaya çıkaran, toplumsal düzenlemelerle sürekli çarpışan teorik modellerle tercüme edilirler. Beden, kısmi olarak doğal dünyada bir kısmı ise toplumsallık dünyasında ve bir kısmı da bizzat bedenin içinde bulunan bütünlükle ilişkili parçalar halinde olan arzulama makinelerinden oluşmaktadır. Her şey aslında birer makineden oluştuğu fikir ile her makinenin içinden geçtiği sürekli maddi akışla ilişkili olup her bağlantılı akış sonsuz ve ideal kesintisiz üretimin, sürekliliği olarak görülmelidir. Bir ağız makinesi ve bir meme makinesi arasındaki makinelerden oluşan fiziksel akımlar enerjisi olabilir (Bague, 2002: 137).

Beden, sadece et yığınının oluştuğu organizmadan ibaret olmadığı düşüncesiyle sosyal makinelerinde cansız ve inorganik olduğu söylenemez. Tam tersine makinelerin enerji akımlarını tutan- dağıtan ve akışkan hale gelen somut bir gerçekliktir. Sosyoloji bilimin arzuyu konu edinmesinin temel sebebi; bedenün arzulama ile yakından ilişkisi olmasındandır. Arzu makineleri, organik olmayan bir beden sistemlerinin olması aynı zamanda moleküler ve mikro makinelerinde arzulama makineleri moleküler olduğu için çoklu bilinçdışı dayandığında oedipal değildir. Bedenler birçok ayırım ve kodlama güçlerine karşı bir soyutlama gücünü ileri sürerek beden sosyolojisine yeni bir kavram kazandırır Deleuze. İlk olarak Guattari'nin keşfetmiş olduğu "soyut makine" kavramı bedenler arası arzu akışlarını ifade etmede kullanılan felsefi bir kavramdır. Soyut makinelerin bu arzu akışları sayesinde mükemmel birer arzu makinelerine dönüşürler. Deleuze göre; soyutlama makineleri gerçektir, somuttur var olan bütün toplumsallık kodlarını baş aşağı eder.

Deleuze, kapitalizmin sürecini yerli yurtlulaştırma- yersiz yurtsuzlaşma ve aksiyomatik olarak görmeye çalışmıştır. Kapitalizmin iç dinamiğini oluşturan arzu, bütün üretim araçlarını kodlayarak kültürel, ekonomi ve sosyal bir yaşam pratiğine dönüştürür. Kapitalizm, bedenlerimize yapay protezler (imaj, cinsellik, moda) gibi göstergeler iliştiyerek asli bir uzuv olarak hareket etmeye başlayacaktır. Bu bağlamda kapitalizm bedenlerimizi minör bir tarzda ele geçirip yeniden kodlayarak düzenlenebilir, tasarlanan bir form kalıbına sokar. Deleuze, kapitalizmin yapay protezlerine karşı arzu, göçebe özne, organsız beden, şizo analiz gibi felsefi kavramlarla karşı çıkar. Arzu bedeni şizofrenik bir oluşa çekip organsız beden haline getirerek kapitalist kodlanmalardan kurtulabilecekti.

2. SONUÇ

Çalışma konumuzun temel çerçevesini, felsefe ve beden ilişkisi üzerinden kapitalizm sorunsalını Deleuze düşüncesi ekseninde tartışmak olarak belirlenmiştir. Problem olarak ise beden ve kapitalizm arasında yürütülen tartışmalarda yeni kavramsal açılımların imkânı araştırılacaktır. Bu bağlamda felsefe ve sosyoloji arasında bedene ilişkin söz konusu tartışma, kapitalizmi yeniden yorumlamada teorik ve metodolojik bir çerçeve sunulacaktır. Öyle ki Deleuze'ün beden sosyolojisi alanına kazandırmış olduğu birçok felsefi kavramla bedeni, sosyal teorilerin merkezinde yeniden ele almak uzak görünmemektedir. Deleuze, felsefesinde bedenün bu kadar önemli olmasının altında yatan temel etken; modernitenin ve kapitalizmin toplumsal gerçekliğini bozguna uğratmasıyla ve bu gerçekliği yeniden inşa etmede bedenün geride kalan tek imkan olarak görmesidir. Örneğin modernite ve kapitalizm ile yitirilen gerçeklik, esasında organsız beden kavramsallaştırmasıyla yeniden gündemde okunabilir.

Bedenün toplumsallıkla olan ilişkisinden dolayı değişen ve dönüşen dünyada yeniden yorumlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Beden toplumsal dünya ile kurulu en temel gerçeklik bağı olarak, kendini kapitalist düzlemde yeniden üretip imaj olmaktan öteye giderek son dönemlerde sosyolojik/ontolojik kriz ile sosyal teorilerin gündemine oturmuştur. Toplumsallığın kriz bunalımlarının farkına varan Deleuze, bedene dair yeni felsefik görüşler ve teoriler ortaya atmıştır. Bedeni salt biyolojik, statik bir varlık olarak görmeyip bedenün üretkenliğini ortaya çıkararak sosyoloji ve felsefe alanında yeni bir tartışma zeminini oluşturmuştur.

Deleuze, kapitalizmin tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu evrimi yerli yurtlulaştırma- yersiz yurtsuzlaşma ve aksiyomatik olarak görmeye çalışmıştır. Kapitalizmin iç dinamiğinde arzu ve hezeyanı bir arada barındırdığından dolayı büyük bir arzulama makinesine dönüşüp bütün üretim araçlarını kodlayarak ekonomik, sosyal ve kültürel bir yaşam pratiğine dönüştürür. Kapitalizm artık sosyal bedenlerimizi minör bir tarzda ele geçirip imgeleyerek asli bir uzuv olarak hareket etmeye başlayacaktır. Bu bağlamda kapitalizm, bedeni yeniden kodlayarak onu düzenlenebilir kontrol, altına alınabilir, tasarlanan tek tipleştirilen bir form kalıba sokar. Deleuze'in düşüncelerinden yola çıkıldığında beden, sosyolojik bir bağlamda toparlanma merkezi olarak görülebilir. Kapitalizm bu merkezlere (imaj, makyaj, gösterge) gibi yapay organlar iliştiyerek bedenleri yeniden kodlamaktadır. Deleuze, kapitalizmin bu kodlanmalarına karşı göçebe özne, arzu, organsız beden, şizoanaliz gibi felsefik kavramlar aracılığıyla karşı çıkar. Arzu, bedeni şizofrenik bir oluşa çekerek organsız beden haline getirmekte, ve beden böylelikle göçebe deneyimler yaşayarak kapitalist kodlanmaların dışına çıkmayı başarabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay N. (2004). "Beden", Felsefe Ansiklopedisi, (ed. Ahmet Cevizci), ss. 231-237, İstanbul: Etik Yayınları.
- Bague R. (2002). Deleuze ve Guattari, (Çev. İ. Öğretir- A. Utku). İstanbul: Birey Yayıncılık
- Colebrook C. (2002). Gilles Deleuze., (Çev. C. Soydemir). Ankara: Bağımsız Kitaplar Yayınevi.
- Deleuze G. (2008). Amprizm ve Öznellik, (Çev. Ece Erbay). İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Deleuze G. & Parnet C. (1990). Deleuze, Guattari, F. (1993). Kapitalizm ve Şizofreni 2: Kapma Aygıtı, (Çev. Ali Akay). Ankara: Bağlam yayıncılık.

- Deleuze G. & Guattari F. (1990). Kapitalizm ve Şizofreni 1- Göçebilimi İncelemesi: Savaş Makinası, (Çev. Ali Akay). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Demirtaş M. (2016). “Edebiyat ve Şizofreni: Türkçe Edebiyatta Gösteren Duvarının Aşılması”, Dışarıdan Düşünmek, Ed: Ömer Faruk, Ankara: Chiviyazıları Yayınevi
- Deleuze, G. & Guattari, F., (2004). Anti-Oedipus, London: Continuum
- Demirtaş M. (2016). “Arzu ve Etik”, Gilles Deleuze: Ortadan Başlamak, (iç), Cogito Dergisi, Sayı, 82, İstanbul: YKY.
- Erkızan H. (2003). Felsefe Ansiklopedisi, Ed: Ahmet Cevizci, İstanbul: Etik Yayınları.
- Goodchild P. (2005). Deleuze and Guattari: Arzu Politikasına Giriş, (Çev. R.G Öğdül). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goodchild P. (1997). “Deleuzian Ethics”, Theory, Culture & Society, 14 (2), 39-50.
- Guattari F. (2013). Kaçış Çizgileri, Başka Bir Olanaklar Dünyası İçin. (Çev. Ahmet. Ergüden). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Goff L. J (1999). Ortaçağ Batı Uygarlığı, (Çev. Hanife Güven ve Uğur Güven). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Gökalp N. (2004). “Descartes ve Spinoza Düşüncesinde Gerçek İyi Kavramı,” Felsefe Dünyası, S. 40, s. 18-40.
- Holland W. E. (2006). Deleuze ve Guattari'nin Anti-Oedipus'u, (Çev. Ali Utku, Mukadder Erkan). İstanbul: Otonom Yayınları.
- Işık E. (1996). “Toplumsal Teoride Beden: Beden Tekniklerinden Şizo-Analize”, Toplumbilim Dergisi, Sayı: 5, Kasım, s. 31-42
- Kara Z. (2015). “Sosyoloji'nin Deleuze'dan Anladığı: Arzu Makinasından Organsız Bedenlere”, Sosyoloji Divanı, Sayı.4
- Kara Z. (2018). “Gerçeklik Arzusu: Toplumsal Kayıt Yüzeyi Olarak Beden”, Gerçeklik, Arzu ve Göçebelik Üzerine, Ed: Zülküf Kara, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Kılıç S. (2013). Deleuze-Guattari Şizoanaliz: Yaratıcı Bir Fark ve Arzu Ontolojisi, Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Kılıç S. (2013). “Deleuze-Guattari: Şizoanalitik Ontoloji Düzleminde Oedipal Bilinçdışının Yersizyurtsuzlaştırılması”, Kaygı, Sayı. 21, s. 95-10.
- Kızılay Ş. (2008). Deleuze ve Guattari'de Şizoanaliz ve Arzu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar. Turkey.
- Livesey Graham. (2010). “Assemblage”, Deleuze Dictionary, Ed. Adriann Parr, Edinburgh University Press,
- Timurturk G. M. (2008). “Felsefi Bedenden Sosyolojik Bedene”, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, Temmuz, Sayı, 1/4.